

Tradició oral cerdana

BELLMUNT i FIGUERAS, J.
Fets, costums i llegendes.
La Cerdanya. Batllia i Baridà.
 Pagès eds.
 Lleida, 1992. 385 pp.

La cultura catalana té una notable tradició en l'estudi i recull de les festes i els costums populars. Des dels folkloristes de més renom (A.M. Alcover, J. Amades, A. Campmany, V. Serra i Boldú, Anna de Valldaura, R. Violant i Simorra...) als estudiosos dels fets locals i comarcals, existeix una abundosa bibliografia (tot i que no sempre, ai las, prou rigorosa!). Pot semblar senzill des de l'exterior, però el món de la recerca del folklore és un terreny delicat on resulta fàcil rrelliscar; i on també costa recollir i classificar-ho després tot. I així, s'han comès força errors amb les còpies d'obres, circumstància que no tan sols no ha eliminat les mancances d'origen, sinó que encara les ha amplificades. En aquest sentit, cal acollir amb satisfacció qualsevol obra d'actualització, que registri els resultats recollits més recentment, amb rigor i esperit crític.

La Cerdanya. Batllia i Baridà aconsegueix aquest propòsit.

La Cerdanya. Batllia i Baridà és el 17è volum de la col·lecció *Fets, costums i llegendes* –dirigida per Joan Bellmunt i Figueras, que signa a més a més com a autor del llibre.

L'obra agafa 43 poblacions de la Batllia i el Baridà (Cerdanya). Aristot, Bar, Castellnou de Carcolze, Cava, el Pont de Bar, el Querforadat i Toloriu s'hi inclouen, i amb justícia, tot i que actualment pertanyen administrativament a la comarca de l'Alt Urgell.

Després d'un formal pròleg a càrrec de Gonçal Serrate, de la Diputació de Lleida (pàg. 9), Bellmunt agraeix i presenta els coautors (pp. 11-12): Salvador Vigo i Pubill, i Joan Pous i Porta –a qui cal, fet i fet, reconèixer com els veritables pares del recull–; ambdós són ben coneguts a la comarca. Prosegueix una breu «Introducció» (pp. 13-14), un recull de fotografies del gairebé mig centenar de poblacions aplegades, i el «corpus» del llibre (pp. 15-383). Aquest cos principal s'ocupa de l'enumeració de tot el recollit, població per població. Les poblacions estan ordenades alfabèticament; així, s'inicia la lectura amb Arànser i es continua fins acabar amb Vil·lec. Cada localitat té el seu propi capítol, capítols que no van

numerats. Al llarg d'aquesta desfilada s'assenyalen els registres del tipus fets, anècdotes, cançons, costums, dites, endevinalles, goigs, llegendes, tradicions... Cada capítol, per exemple, comença amb una descripció d'allò referit als patronatges dels llocs. Un mapa de comarques clou el llibre.

Per al treball, Vigo i Pous s'han basat sobretot en la consulta directa de les fonts informants, en l'enquesta personal oral. La metodologia emprada ha respost, més o menys, als postulats de l'antropologia; així, fan constar al final de cada capítol el nom i l'edat de les persones consultades (recordem, en aquest sentit, l'existència del clàssic *Manual per a recerques d'etnografia de Catalunya*, de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, de l'any 1921, no esmentat a la bibliografia). No han menyspreat cap informació; res conegut, minúscul o indiferent sembla que hagi quedat al marge. Igualment, han comunicat totes les variants registrades; i és que en recerca etnogràfica interessa doblement fixar les variants i la seva àrea geogràfica –de la llegenda de la torre de Cadell de Beders, per exemple, n'ofereixen tres versions. Tampoc no han suprimit anècdotes que podien explicar més bé la pràctica comunicada, la seva naturalesa o origen; per exemple el ball

cerdà, que potser representaria l'aparellament dels cavalls i les egües. Citen alguns costums usats antigament: el caputxó de les dones, la barretina musca dels vells... Les descripcions es fan d'una manera detallada, amb brevetat i concisió i amb un caràcter que sembla objectiu –si bé a voltes vestit amb preàmbuls o comentaris finals sobers.

Sense propòsit de llevar-los cap dels mèrits que indubtablement el lector atent hi sabrà reconèixer, volem subratllar, tanmateix, alguns aspectes que ens han sobtat. El propòsit de Vigo i Pous de consignar-ho tot fa que la diversitat i abundor del material, com que no hi ha sistematització, creï una mica de desconcert. Sobretot si pensem a fer consultes posteriors. En aquest sentit, hauria estat summament útil un índex temàtic –per exemple «bruixes», «Carnestoltes», «llop», «ós»...– i un per tipus de registre –per exemple, llegendes, cançons, remeis... L'enquesta s'ha fet a persones velles, amb cap clar, bona memòria, filles de la localitat o que hi han residit la major part de la seva vida, ben assabentades d'allò que es transmet per tradició oral (és així perquè ho sabem, però de fet no es fa constar tot això al final de cada capítol).

Hi trobem a faltar més discussió; un estudi crític o, almenys, un estudi contrastat amb d'altres existents. El llibre fa la impressió general d'haver-se fet amb notes recollides aquí i allà, i només succintament ordenades. Faltaria discussió, sobretot pel que fa a la repetició dels registres en diferents localitats. A més, s'hauria pogut ampliar el volum dels registres pels que ja estan documentats. A tall d'exemple: una consulta somera del *Calendari de festes*, de la Fundació Serveis de Cultura Popular (1989), ens permet detectar sensibles diferències amb alguns registres, com l'aplec de Talló o la festa de sant Antoni, de Prullans, i trobar citacions no esmentades en el treball de Vigo i Pous, com la festa de sant Climent, d'Ardòvol, o la de sant Sebastià, de Riu de Pendís. Perquè pel que fa a la bibliografia notem una important llacuna en les fonts consultades: en número –tot just 9 entrades– i en qualitat –massa literatura popular. En aquest sentit, per exemple, l'obra local *Folklore de Montsant-serra de Prades* (1989), de Jaume Bori,

en té 19. Entre altres obres, que els experts sabran, nosaltres hi trobem a faltar les monografies locals *Tradiciones, santuarios y tipismo de las comarcas Gerundenses*, de J. Pla Cargol (1950). La tesi doctoral del puigcerdanenc Joan Muntané (1991), que forneix manta elements d'etnobotànica cerdana, no ha estat consultada. Una major documentació general els hauria enriquit el text (recórrer al *Catàleg de materials etnogràfics inèdits*, del Centre de Documentació i Recerca de la Cultura Tradicional i Popular del Departament de Cultura forneix, amb poc esforç, un bon munt de referències de treballs interessants i consultables). El material hemerogràfic els hauria estat també útil (la premsa no parla de tot ni diu sempre el que voldríem, però conté unes pinzellades o anècdotes que poden ser de valor). Ho justifiquem, però, en certa mesura, pel mateix aparell investigador de

Vigo i Pous: l'opció interpretativa o crítica de determinats registres els hauria resultat arriscada.

Notem algun lapsus gramatical, sobretot pel que fa a l'ús de la doble negació. El registre escrit dels mots locals i expressions mancades de sentit no sempre apareix en una forma diferent del de la resta del text. Algunes van entre cometes, però potser hauria estat millor subratllar-les.

El format literari és el correcte; hi ha un encapçalament superior a cada pàgina senar que referencia la localitat de què s'està parlant. Es troba a faltar un mapa de localització de les poblacions. Les fotografies, gairebé totes en color, són correctes, tot i que algunes són de mala qualitat –i no precisament pel fet de ser antigues...–; potser col·locar-les a l'inici de cada capítol hauria trenat aquesta sensació «d'inventari visual» que així, aplegades, fan.

No hi ha dubte que el contingut d'aquest llibre permet molts perfeccionaments de detall i una pila d'estudis d'ampliació, anàlisi i interpretació. Però cal reconèixer el treball de camp que han fet els autors; i a més, que coneguem, és la primera gran obra actual de registre comarcal de la tradició oral; tradició que, evidentment, pel seu caràcter no escrit, corre el risc de perdre's amb el temps. Esperem que els Vigo i Pous siguin conscients del risc d'oblits i llacunes, tribut a pagar com a conseqüència de l'amplitud de l'obra empressa i de les seves pròpies limitacions formatives. Però que els sigui ja un goig haver aplegat amb una part de la tasca!

Teresa Vilaró i Reverter
Pere-Miquel Parés i Casanova

novetats - novetats - novetats - novetats

AIXA, 5. L'home i la muntanya. Arbúcies, La Gabella, Museu Etnològic del Montseny, 1992, 76 pp.

ALBERCH i FUGUERAS, Xavier. «La sèquia Monar: motor de transformació de la vila de Salt», dins *Aigua, tècnica i treball*. Barcelona, Enginyers Industrials de Catalunya, 1992, pp. 24-33.

ALCOBERRO, Ramon. *Contra Josep Pla*. Barcelona, Barcanova, 1993, 174 pp.

ANTÓN PELAYO, Javier; JIMÉNEZ SUREDA, Montse. «La lectura efectiva en la Gerona del siglo XVIII», dins *Història Social*, 12, 1992, pp. 111-119.

Bell·lloc del Pla, 1965-1990. Girona, Bell·lloc del Pla, 1992, 198 pp.

BORRÀS i ROCA, Mercè. «Un projecte d'estudi: el molí de Pals», dins *Aigua, tècnica i treball*. Barcelona, Enginyers Industrials de Catalunya, 1992, pp. 78-89

BUSQUETS, Joan; SIMON, Antoni. *Girona al segle XVII*. Girona, Ajuntament i Diputació, 1993, 96 pp.

CASAS, Josep; CASTANYER, Pere; NOLLA, Josep Ma.; TREMOLEDA, Joaquim. *Ceràmiques comunes i de producció local d'època romana. I. Materials augustals i alto-imperials a les comarques orientals de Girona*. Girona, Centre d'Investigacions Arqueològiques, 1992, 400 pp.

CLARA, Josep. *Introducció a la història de Girona*. Girona, Columna-El Pont de Pedra, 1993, 176 pp.

DAVAN, Joaquim. *La postguerra a Salt*. Estudi demogràfic i polític, 1939-1960. Anglès, Ajuntament de Salt, 1993, 112 pp.

GRABULEDA, Josep; TARRÚS, Josep. *Banyoles*. Girona, Diputació i Caixa de Girona, 1993, 96 pp. (Quaderns de la Revista de Girona, 40).

Història de Girona, 4. Girona, Adac, 1992, pp. 109-144.

Institut d'Estudis Gironins. *Annals*. Volum XXXI (1990-1991). Actes de les Jornades d'Homenatge a Dolors Condom. Girona, 1992, 366 pp.

Inventari Cartogràfic de Catalunya. Alta Ribagorça. Pla de l'Estany. Pla d'Urgell. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Institut Cartogràfic de Catalunya, 1992, 250 pp.

LLAGOSTERA i LLONGARRIU, Antoni; MORERA i MENÉNDEZ, Francesc. «La Farga d'en Palau de Ripoll. Projecte d'etno-museu de la metal·lúrgia de Catalunya», dins *Aigua, tècnica i treball*. Barcelona, Enginyers Industrials de Catalunya, 1992, pp. 106-115.

MALUQUER DE MOTES, J.; PICAZO, Marina. «Una casa del final del segle V a l'oppidum d'Ullastret», dins *Fonaments*, 8 (1992), pp. 25-51.

NADAL i FARRERAS, Joaquim. *Girona, història i herència jueva*. Girona, Patronat del Call Jueu, 1993, 142 pp.

PLANA, Rosa. «El territori de la ciutat romana de Girona (Gerunda)», dins *L'Avenç*, 167 (febrer de 1993), pp. 32-34 i 51-52.

Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles 1990-1991. Banyoles, 1992, 160 pp.

ROCA, Maria Mercè. *Cames de seda*. Barcelona, Columna, 1993, 200 pp.

SAPENA, Carles. «El patrimoni cultural de la Vall de Llèmena (I)», dins *Plecs de la Vall de Llèmena*, 10, 1992, 31 pp.

SUBIRÓS, Jaume. *Les receptes del Motel Empordà*. Barcelona, Edicions la Magrana, 1992, 160 pp.

TORRES i CAPELL, Manuel de. *La transformació del paisatge a l'entorn de les carreteres*. Girona, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Delegació de Girona, 1992, 120 pp.